

УДК 78.03

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208914>

Леся РОМАНЮК,

orcid.org/0000-0003-0206-7420

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Володимира Стефаніка»
(Івано-Франківськ, Україна) leromanyuk@ukr.net

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ТА ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ СТАНИСЛАВОВА

У Галичині першої третини ХХ ст. музична освіта функціонувала у культурно-освітніх інституціях різного рівня і профілю та реалізовувалася у певних формах. До них належали: а) нижчі, тобто неорганізовані (домашні, приватні); б) культурно-освітні організації (музичні та громадсько-просвітницькі товариства); в) організовані форми музичної освіти (спеціалізовані музичні навчальні заклади, що поділялися на нижчий, середній і вищий ступені); г) загальноосвітні заклади різного рівня і профілю (школи, гімназії, фахові школи, семінарії, бурси тощо).

У статті відображено важливі етапи освітньо-виховної та культурно-мистецької практики чоловічої державної гімназії з українською мовою викладання у Станиславові (нині Івано-Франківську) першої третини ХХ ст. Охарактеризовано широкий спектр діяльності цього освітнього закладу в таких аспектах: музичне навчання; заснування хорів і оркестрів; організація гуртків із численними секціями (українознавчою, полоністичною, філософською, природничою, краєзнавчою, музичною, драматичною); навчання диригентів для гуртків; влаштування драматичних вистав і концертів; проведення різнопланових лекцій і семінарів; започаткування бібліотек із музичною і драматичною літературою; духовно-релігійне життя, що проявилось в організації Марійської дружини, тощо.

Визначено, що у системі освіти загальноосвітніх навчальних закладів такого типу, як українська державна чоловіча гімназія, музичне виховання було важливою ланкою діяльності. Незважаючи на деякі негативні чинники, що гальмували динаміку якісного зростання у цій сфері, у широких колах громадськості Станиславова першої третини ХХ ст. помітно підвищилося зацікавлення музичною освітою та усвідомлення серйозності музичного мистецтва й освіти. Без певної кількості підготовлених кадрів неможливим було створення та ефективна діяльність музичних товариств і освітніх закладів високого рівня, а отже, повноцінний розвиток музичного життя. Значна частина обдарованих дітей паралельно з навчанням у чоловічій гімназії підвищувала свій музично-освітній рівень у спеціалізованих музичних закладах Станиславова, а також була учасником аматорських культурно-мистецьких товариств і творчих колективів, чим сприяла активізації діяльності цих установ і організацій та пошвавленню музичного життя міста і Прикарпаття у цілому.

Ключові слова: музична освіта і виховання, культурно-мистецьке життя, гімназія, Станиславів.

Lesia ROMANIUK,

orcid.org/0000-0003-0206-7420

Candidate of Art Studies, Associate Professor;

Associate Professor of Music Ukrainian Studies and Folk Instrumental Art
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University named
(Ivano-Frankivsk, Ukrain) leromanyuk@ukr.net

CULTURAL AND ART AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF UKRAINIAN STATE HUMAN SCHOOL IN STANISLAVIV

In Galicia during the first third of the twentieth century music education functioned in cultural and educational institutions of different levels and profiles and was implemented in certain forms. These included: a) lower level, that is, unorganized (domestic, private) one; b) cultural and educational organizations (music and social and educational associations); c) organized forms of music education (specialized music schools, which were divided into lower, middle and higher grades); d) general educational institutions of different level and profile (schools, high schools, vocational schools, seminary, bursa, etc.).

The article reflects the important stages of the educational and cultural-artistic practice of the male state gymnasium with the Ukrainian language of teaching in Stanislaviv (now Ivano-Frankivsk) of the first third of the twentieth century. The broad range of activities of this educational institution is characterized in the following aspects: music training; the founding of choirs and orchestras; organization of groups with numerous sections (Ukrainian, Polonistic, Philosophical, Natural, Local Historical, Music, Dramatic); training of conductors for circles; arranging dramatic performances and concerts; conducting various lectures and seminars; establishment of libraries with music and dramatic literature; spiritual and religious life, which was manifested in the organization of the Marian society, etc.

It was determined that music education was an important part of the activity in the system of education of general educational institutions of this type, such as the Ukrainian state men's gymnasium.

Despite some of the negative factors that hampered the dynamics of quality growth in this area, in the broad circles of the public Stanislaviv by the end of the first third of the twentieth century the interest in getting music education and awareness of the seriousness of music and education had increased significantly. Without a certain number of trained personnel, it was impossible to create and effectively operate high-level music societies and educational institutions, and therefore a full-fledged development of musical life as well. Consequently, many of the gifted children, along with their education in the male gymnasium, increased their musical-educational level in specialized musical institutions of Stanislaviv, as well as participated in amateur cultural-artistic societies and creative collectives, which helped to activate the activities of these institutions and organizations and revitalize the city and the Carpathian region as a whole.

Key words: music education and upbringing, cultural and artistic life, gymnasium, Stanislaviv.

Постановка проблеми. В умовах австро-угорського і польського панування український культурно-мистецький та освітянський рух мав обмежені можливості для розвитку. Втративши свою державність, українці зазнавали політичного, національного і релігійного утисків. Одним з основних засобів для зміцнення чужоземного впливу була школа, яку будували за іноземними зразками, навчали чужою мовою. Головний шлях для збереження своєї віри й культури українське громадянство вбачало в організації національної школи (Крип'якевич, 1990: 280–294).

За кожну нову школу українському представництву доводилося вести вперту боротьбу в сеймі і парламенті. Водночас польське шкільництво мало сильні і стабільні позиції в системі державної освіти. Незважаючи на збільшення кількості закладів з українською мовою навчання з 1 293 (у 1868–1869 рр.) до 2 456 (у 1910–1911 рр.), ці школи були переважно одно- або двокласні, тобто представляли найнижчу ланку освіти. За статистикою 1900 р. на 160 польських п'яти- і шестикласових освітніх закладів не було жодного українського; на 191 польську чотирикласову школу було тільки п'ять українських; на 40 польських трикласових шкіл було 20 українських (Сірополко, 2001: 531). У Станиславові на той час існували дві гімназії, перший український державний навчальний заклад такого типу був відкритий у місті лише у 1905 р. Становище значно ускладнилося після військових подій 1919 р., наслідком яких став реванш польських правлячих сил на території Галичини. Протягом тільки одного 1921 р. у Станиславівському воєводстві було ліквідовано 122 українські школи, а інші за законом міністра Грабовського (прийнятого у 1924 р.) було реформовано на польські або утраквістичні (двомовні). Це відбувалося в умовах, коли українське населення, за даними перепису 1931 р., становило у воєводстві близько 70%. Ці факти переконливо доводять, що польська освітня мережа у цей період характеризувалася динамікою зростання, натомість українське шкільництво розвивалося дуже нестабільно.

У таких несприятливих історичних умовах не випадковим було те, що саме Галичина була тією частиною України, яка досягла високого ступеня національної свідомості. Це стало основною причиною активізації руху за українське шкільництво.

Аналіз досліджень. Проблеми становлення і розвитку музичної освіти і виховання на Прикарпатті у цілому неодноразово розглядалися вітчизняними науковцями, однак їх висвітлення в окремих містах (у тому числі й Станиславові) – доволі рідкісне явище, яке є не менш важливим, оскільки сприяє відтворенню цілісної картини їхнього стану в регіоні. Вагоме місце у процесі дослідження займають історичні та культурологічні праці сучасних вітчизняних учених В. Грабовецького, М. Кугутяка, В. Бурдуланюка, Б. Гаврилів, П. Арсенича, Г. Білавіч, Б. Савчука, які здійснюють розгляд діяльності українських товариств «Просвіта», «Рідна школа», «Союз українок», «Руська бесіда» та ін., підкреслюючи їх важливість у справі організації культурно-мистецького життя на Прикарпатті, однак у контексті їхньої ролі в становленні музичної освіти на теренах Станиславова та його околиць діяльність цих утворень висвітлена лише фрагментарно. Цінні відомості відповідно до вибраної проблематики вміщено в об'ємному виданні «Альманах Станиславівської землі», який є зібранням матеріалів спогадів з історії міста і краю від найдавніших часів до ХХ ст. та об'єднує широке коло питань із різних сфер життєдіяльності Станиславова і Станиславівщини. Окремі статті присвячено яскравим сторінкам історії освітянського руху, творчим особистостям та визначним подіям музичного життя, які сприймаються через призму буття соціокультурного середовища міста другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. Однак музично-освітня практика української державної чоловічої гімназії Станиславова представлена у цих джерелах тільки фрагментарно.

Мета статті – висвітлення особливостей музичної освіти та виховання в рамках цього

навчального закладу та його ролі у культурно-мистецькому середовищі Станиславова першої третини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Поряд зі спеціалізованими освітніми закладами, до числа яких входили музична школа «Станиславівський Боян», згодом реорганізована у філію Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, та Консерваторія польського музичного товариства ім. С. Монюшка, здобуття основ музичної освіти було передбачено навчальними планами світських загальноосвітніх закладів Станиславова, які поділялися на початкові школи (народні) і середні (гімназії, інститути). Існували також фахові школи (ремісничі, різні семінарії). Ці навчальні заклади поділялися за тендером на чоловічі й жіночі, а за формою власності – на державні і приватні.

Ситуація з навчанням музики в загальноосвітніх закладах другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. у Станиславові була досить складною. Формально австрійські плани навчання для народних шкіл усіх категорій, видані у 1874 р., визначали пріоритети у навчанні співу, вихованні естетичних почуттів та вказували на потребу «врахування і плекання» народної пісні з метою розвитку «патріотичного почуття» (Людкевич, 2000: 257–259.). Але дійсність була дещо іншою. Так, Д. Січинський писав: «У наших школах попросту карикатуровано доси науку співу, бо від першого до послідного року науки по найбільшій частині не співано інакших пісень, лише одноголосові, а і в тих не було великого вибору, так що через унісоновий вереск все тих самих пісень знеохочувалося шкільну дітвору до науки співу, а о розбудженню якихсь естетичних почувань не могло бути й мови» (Павлишин, 1980: 10). Проблема музичної освіти і виховання хвилювала й провідного галицького музиканта-педагога С. Людкевича, який звертав увагу громадськості на те, що навчальний план із предмету спів у державних народних школах був (особливо після Першої світової війни) досить «високопарний», адже ним було передбачено здобуття навиків співу по нотах у системі довкілля (Людкевич, 2000: 294). Однак реальний стан музичної освіти у Станиславові переконливо свідчив, що результати навчання цілком залежали від фахової підготовки вчителів. Характерною тенденцією того часу було те, що у народних школах та інших загальноосвітніх навчальних закладах предмет співу викладали не фахівці, а вчителі інших дисциплін, оскільки адміністрація була зацікавлена в такому стані речей насамперед із фінансового погляду, а також через відсутність кадрів відповідної кваліфікації.

Поряд із народними школами уроки співу і музики були включені до програм середніх шкіл (гімназій), де ситуація зі станом освіти була трохи кращою, ніж у початкових. Після Першої світової війни влада намагалася запровадити освітню реформу і підтримати предмет співу і музики державними дотаціями. Внаслідок цього було введено два нижчі і два вищі класи обов'язкового навчання співу і теорії музики. Саме за таким принципом відбувалося навчання в Росії, але учнівський потенціал Польщі виявився менш музикальним, тому було повернуто стару австрійську норму необов'язкового вивчення музичних дисциплін. Як і в народних школах, у гімназіях цей предмет часто викладали вчителі з недостатнім рівнем кваліфікації. Крім того, досить типовим явищем було те, що вчитель музики в гімназії мав можливість передати здібному учневі повноваження диригента хору чи оркестру, а сам викладав лише теорію, що не сприяло освіченості серед шкільної молоді (Людкевич, 2000: 294).

У Станиславові другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст., крім приватної жіночої гімназії «Рідної школи», існували три державні гімназії: дві польсько-німецькі й одна українська.

Заснування у 1905 р. чоловічої державної гімназії з українською мовою навчання було дуже важливою подією в житті української громади Станиславова, оскільки вона стала першим у місті українським навчальним закладом такого типу. Гімназія не лише була потужним науковим центром із висококваліфікованим викладацьким складом, логічно вибудованою системою освіти, обширною бібліотекою та міцною матеріальною базою, а й виконувала функцію виховного осередку з розвиненою системою учнівського самоврядування та пріоритетом національного духовного самоутвердження. Першим директором новоствореної гімназії став Микола Сабат (роки керування – 1905–1919 та 1923–1927).

Цей навчальний заклад дотримувався планів класичної гімназії гуманітарного типу, де спів, музика і малюнок належали до «надобов'язкових» (додаткових). Кожен учень починаючи з молодших класів повинен був вибрати один додатковий предмет. У гімназії школярі вивчали теорію музики у поєднанні зі співом одно- і двоголосих пісень. Обдарованіші учні залучалися до дитячого хору, а після завершення періоду мутації відвідували репетиції чоловічого хору. У 1920–1930 рр. учителями співу і музики в гімназії були: Корнило Білобрам (латинська, грецька мови, спів, у тому числі церковний, керував хором), Іван Смолинський (математика, фізика, спів, диригував хором),

Ярослав Барнич (керував хорами й усім музичним життям гімназії) (Барнич, 1962: 80-86). У стінах української гімназії вирувало громадсько-просвітницьке життя, створювалися культурно-освітні організації, серед яких – «Учительська громада», «Молода громада», «Ліга», «Марійська дружина».

Велику виховну й освітню роль у гімназії відіграв «Научний кружок» («Науковий гурток»), який був однією з найстаріших і найповажніших учнівських самоврядних організацій. Кружок був заснований у 1909 р., його першим куратором став професор П. Чайківський, а головою був учень І. Рибчин. Внутрішня структура «Научного кружка» була досить розгалуженою і включала такі наукові секції: українознавчу, полоністичну, філософську, природничу, краєзнавчу, драматичну, музичну.

Найпопулярнішою серед учнівської молоді була драматична секція, у діяльності якої брали участь усі учасники гуртка. На її засіданнях відбувалися дискусії на театральні теми, обговорювалися драматичні постановки, вчилися мистецтву риторики і декламації. Метою створення секції було «плекання в молоді хисту до гарної вимови, вироблення естетичного смаку через уміле виголошування й відчитування поетичних творів, а також розвиток драматичного таланту в шкільній молоді» (Звіт, 1933: 9). Періодично секція організовувала декламаторські конкурси та вистави. Її діяльність була безпосередньо пов'язана з музичною секцією. Драматична секція активно займалася вивченням творчої спадщини українських авторів, таким чином залучаючи молодь до рідної літератури. У репертуарі гуртка драматичної секції були п'єси «Бурлака», «Мартин Боруля», «Суєта», «Хазяїн» І. Тобілевича, «Невольник» М. Кропивницького, «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Гетьман Дорошенко» Л. Старицької-Черняхівської, «Павло Полуботок» О. Барвінського, «Антигона» Софокла.

До обов'язків учасників «Научного кружка» входила підготовка тематичних лекцій та участь у репетиційному процесі творчих колективів. Гурток створив власну бібліотеку, яка, за даними 1933 р., налічувала 966 творів українською, польською і німецькою мовами, сприяючи пошуків наукового життя гімназії. «Научний кружок» зі своїми секціями був центром культурно-просвітницької діяльності не тільки в гімназії, а й у місті. Шкільна молодь Станиславова готувала прилюдні виступи з науковими доповідями, концерти та драматичні вистави.

Активною творчою одиницею цього гуртка наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років став чоловічий хор «Шістнадцятка», що був створений

на базі гімназійного хору. Цей колектив складався з вибраних співаків і брав участь у шкільних та міських концертах, а також виконував почесну духовну місію, співаючи на богослужіннях у церквах міста. Тривалий час ним керував Яків Поврозник, який був суддею і прокурором у Станиславові, а також викладав богослужбний спів у Духовній семінарії. Дбаючи про майбутнє колективу, Я. Поврозник навчав найкращих учнів хорової справи, тому згодом за диригентським пультом опинилися самі учні гімназії. «Шістнадцятка» брала активну участь у мистецькому житті Станиславова і була дуже популярною серед населення міста.

Поряд із «Шістнадцяткою» в українській чоловічій гімназії діяв учнівський хор, кількісний склад якого коливався від 40 до 50 осіб, а заняття відбувалися двічі на тиждень. Гімназійний хор був концертною одиницею і виступав на всіх імпрезах і урочистостях. Так, в одному з концертів у його виконанні прозвучали хор бранців із «Гамалії» М. Лисенка, «Чорна рілля ізорана» С. Людкевича, «Ой, летіла горлиця» О. Кошиця. Судячи з програми, колектив володів достатньою майстерністю, яка давала йому змогу включати в репертуар досить складні технічні твори. Здебільшого виступи хору супроводжував гімназійний оркестр, до складу якого входили скрипки, контрабас, фортепіано і фісгармонія.

Освіта у чоловічій державній гімназії була тісно пов'язана з вихованням. Метою виховання у її навчальних планах визначався всебічний, раціональний розвиток учня як у фізичній, так і в духовній сфері. Виховання фізично і морально здорової людини, свідомого громадянина, патріота свого народу здійснювалося через низку заходів, спрямованих на: а) релігійно-моральне; б) суспільно-громадянське; в) державне; г) естетичне; д) фізичне виховання.

Згідно з виховним планом української гімназії, молодь цього освітнього закладу зобов'язувалася відзначати державні свята. Програма цих заходів складалася старійшиною шкільної Самоврядної Громади, а всі концертні номери виконували учні. Так, в одному з традиційних концертів до Дня конституції брав участь хор учнів молодших класів, що виконав із цієї нагоди пісню «Реве та стогне Дніпр широкий» на слова Т. Шевченка. Струнний оркестр гімназії підготував до свята польську народну пісню *Jutrzenka majowa*, а оркестр цитристів твір «Золота осінь» (Звіт, 1933: 11). У гімназії діяли також «Учительська громада» та «Молода громада», які для своїх заходів винаймали приміщення в Народному домі на вул. Голуховського (тепер Чороновола). Громада займалася

підготовкою та проведенням святкових академій, концертів і товарисько-розважальних вечірок. Саме в залі «Молодої громади» відбувалися репетиції Української республіканської капели під керівництвом О. Кошиця під час його приїзду в рамках гастрольного турне до Станиславова. Учні гімназії з великим інтересом відвідували репетиції колективу, долучаючись до високого мистецтва, набираючись натхнення для власної творчої діяльності.

Осередком релігійно-морального виховання в чоловічій гімназії Станиславова були товариства «Ліга» і «Марійська дружина» (заснована у 1921 р. отцем-катехитом Іваном Фіголем), які проводили молебні, лекції, бесіди, розучували релігійні пісні, розвиваючи та збагачуючи духовний світ молодого покоління українців. «Марійська дружина» мала власну бібліотеку, здійснювала передплату українських і польських видань на релігійну тематику. Серед обов'язків учасників товариства була підготовка рефератів та доповідей, які стосувалися морально-релігійних питань, організація концертів на честь духовних осіб. Зокрема, така акція відбулася в шкільних стінах 21 вересня 1924 р. на відзначення 300-ліття від дня мученицької смерті Йосафата Кунцевича, яка привернула увагу широкої вчительської та учнівської аудиторії (Історія, 1985: 279). Такі акції сприяли розширенню ціннісно-світоглядних орієнтирів молодого покоління, його духовному збагаченню та підвищенню рівня освіченості.

У гімназії вирувало суспільно-національне життя, яке виявлялося у відзначенні пам'ятних дат та вшануванні видатних діячів української культури. Традиційними стали літературно-музичні вечори на честь Л. Українки, М. Шашкевича, Ю. Федьковича, І. Франка та ін. Щороку відбувалися урочистості на честь Т. Шевченка, брати участь в яких було великою честю для учнівської молоді цього освітнього закладу. Святкові концерти, академії, доповіді проводили як окремі класи, так і всі учні, згуртовані в самоврядній громаді, іноді спільно із самоврядними організаціями інших навчальних закладів Станиславова.

Особливо урочисто відзначала учнівська молодь міста 74-ту річницю смерті Т. Шевченка. Концерт, який відбувся 4 квітня 1935 р., був організований силами трьох українських навчальних закладів Станиславова, а саме: чоловічої Держав-

ної гімназії з українською мовою навчання, жіночої гімназії «Рідна школа», Учительської семінарії Сестер василіянок. Свято відбулося в залі українського «Сокола», а його програма поєднала літературні декламації, хоріві і сольні номери. Прозвучали твори на слова Т. Шевченка, «Слава не поляже» Я. Барнича, «І досі сниться» Я. Ярославенка у виконанні зведеного дитячого хору молодших класів трьох освітніх закладів. Показовим у цих святкуваннях було виконання творів галицьких композиторів. Дитячий хор чоловічої державної гімназії виконав твір Кашубінського «І світає, і смеркає», а жіночий хор гімназії «Рідна школа» і Учительської семінарії Сестер василіянок підготував одноіменний твір на слова Т. Шевченка, написаний Я. Ярославенком (Звіт, 1935: 12).

У системі освіти і виховання того часу визначальною тенденцією було поєднання навчання в гімназіях і музичних школах. Молодь гімназій та інших шкіл навчалася у філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, Консерваторії ім. С. Монюшка, а викладачі цих закладів проводили музичні лекції для учнів гімназій. У Звіті державної української гімназії Станиславова вказується, що 13 грудня 1934 р. відбулася лекція, підготована вчителями Вищого музичного інституту в залі українського «Сокола». Такі акції практикувалися регулярно і сприяли розширенню знань шкільної молоді у сфері музичного мистецтва. Тож не випадковим було те, що саме серед учнів цієї чоловічої гімназії виховувалися майбутні визначні діячі культури і мистецтва Галичини: композитор Анатолій Кос-Анатольський, скрипаль Марко Лепкий та ін. Станиславська українська гімназія була закрита радянською владою у 1939 р. і перетворена на середню школу. Свою діяльність вона відновила у 1992 р. в статусі гімназії № 1.

Висновки. Отже, станиславівська українська чоловіча гімназія використовувала різні засоби для розвитку творчих здібностей та підвищення рівня культури своїх вихованців. Це завдання реалізовувалося через навчання музики і співу, рисунку і танцю та залучення учнів до діяльності мистецько-просвітницьких гуртків, творчих та громадських організацій різного спрямування. Виховання освіченої, різнобічно обдарованої і національно-свідомої особистості з багатим духовним світом та активною життєвою позицією було основною метою цього навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барнич Я. З карток старого щоденника. *Над Прутом у лузі...: Коломия в спогадах*. Торонто : Срібна сурма, 1962. С. 80–86.
2. Звіт Державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1932/33. Станиславів : Союзна друкарня, 1933. С. 9.

3. Звіт Державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1934/35. Станиславів : Союзна друкарня, 1935. С. 12.
4. Історія української державної гімназії в Станиславові. *Альманах Станиславівської землі* : зб. мат. до історії Станиславова і Станиславівщини : у 3-х т. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Видання Центрального комітету Станиславівщини, 1985. Т. 2. С. 279.
5. Крип'якевич І. П. Західна Україна. *Історія України*. Львів : Світ, 1990. С. 280–294.
6. Людкевич С. Наші шкільні співаники. *Дослідження, статті, рецензії, виступи*. Львів : М. Коць, 2000. Т. 2. С. 257–259.
7. Людкевич С. Організація музичного виховання. *Дослідження, статті, рецензії, виступи*. Львів : М. Коць, 2000. Т. 2. С. 294.
8. Романюк Л., Черепанини М. Музичне і театральне життя Станиславова (друга половина XIX – перша половина XX ст.) : монографія. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2016. 508 с.
9. Сірополко С. Освіта в Галичині. *Історія освіти в Україні*. Київ : Наукова думка, 2001. С. 529.
10. Павлишин С. Денис Січинський. Київ : Музична Україна, 1980. С. 10.

REFERENCES

1. Barnych, Ya. Z kartok staroho shchodennyka [From the cards of the old diary]. Over the Prut in the Meadow ...: Colomia in Memories. Toronto : Sribna surma, 1962. pp. 80-86.
2. Zvit Derzhavnoi himnazii z ruskoiu movoiu navchannia v Stanyslavovi za shkilnyi rik 1932/33 [Report of the State Gymnasium with the Russian language of study in Stanislavov for the school year 1932/33]. Stanislaviv : Soiuzna drukarnia, 1933. p. 9.
3. Zvit Derzhavnoi himnazii z ruskoiu movoiu navchannia v Stanyslavovi za shkilnyi rik 1934/35.[Report of the State Gymnasium with the Russian language of study in Stanislavov for the school year 1934/35]. Stanislaviv : Soiuzna drukarnia, 1935. p. 12.
4. Istoriiia ukrainskoi derzhavnoi himnazii v Stanyslavovi [History of the Ukrainian State High School in Stanislavov]. An almanac of Stanislavivsky land: coll. m-liv to the history of Stanislavov and Stanislavivshchina: 3 tons. New York – Paris – Sydney – Toronto : Vydannia Tsentralnoho Komitetu Stanyslavivshchyny, 1985. Т. 2. p. 279.
5. Krypiakevych I. P. Zakhidna Ukraina [Western Ukraine]. History of Ukraine. Lviv : Svit, 1990. – pp. 280-294.
6. Liudkevych S. Nashi shkilni spivanyky [Our school singers]. Research, articles, reviews, speeches. Lviv : Vydavnytstvo M. Kots, 2000. Т. 2. pp. 257-259.
7. Liudkevych S. Orhanizatsiia muzychnoho vykhovannia [Organization of musical education]. Research, articles, reviews, speeches. Lviv : Vydavnytstvo M. Kots, 2000. Т. 2. p. 294.
8. Romaniuk L. Cherepanyny M. Muzychne i teatralne zhyttia Stanyslavova (druha polovyna XIX – persha polovyna XX st.) [Music and theatrical life of Stanislavov (second half of XIX – first half of XX century)] : monograph. Ivano-Frankivsk : Suprun V. P., 2016. 508 p.
9. Siropolko S. Osvita v Halychyni [Education in Galicia]. History of education in Ukraine. K. : Naukova dumka, 2001. p. 529.
10. Pavlyshyn S. Denys Sichynskyi [Denis Sichinsky]. K. : Muzychna Ukraina, 1980. p. 10.